

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.
Ukraine

FREE
BELARUS
CENTER

ІНДЭКС

БЕЛАРУСКА-ЎКРАЇНСКІХ
АДНОСІН

Сённяшнія двухбаковыя адносіны паміж Беларуссю і Украінай, мабыць, знаходзяцца на самым нізкім узроўні за ўсю сваю гісторыю. Пасля саўдзелу палітычнага рэжыму Лукашэнкі ў поўнамаштабнай агрэсіі Расіі супраць Украіны ўвесь спектр міждзяржаўнага ўзаемадзеяння скараціўся да гістарычнага мінімуму. Для народаў з мноствам эканамічных і грамадскіх сувязяў, блізкіх культурна і моўна, з багатай на паралелі гісторыяй, стагоддзямі суседства і падобнымі геапалітычнымі рэаліямі ў складзе буйнейшых палітычных утварэнняў, такая сітуацыя не можа быць нормай. Пераадоленне гэтага трагічнага разрыву і аднаўленне добрасуседскіх адносін — задача, якую ўкраінцам і беларусам давядзецца вырашаць разам. Як бы складана гэта не выглядала з перспектывы сённяшняга дня.

У гэтым даследаванні супольная беларуска-украінская група экспертаў пры падтрымцы Free Belarus Center паспрабавала ўнесці свой уклад у фіксацыю і ацэнку сучаснага ўзроўню адносін паміж Беларуссю і Украінай, прапаноўваючы метадычны інструмент для вымярэння дынамікі ў выглядзе перыядычных гадавых зрэзаў Індэксу беларуска-украінскіх адносін. Мы разлічваем на тое, што аб'ектыўная ацэнка ўзроўню адносін будзе запатрабаванай беларускімі і ўкраінскімі палітыкамі, зацікаўленымі арганізацыямі грамадзянскай супольнасці і нашымі калегамі з экспертнай і акадэмічнай супольнасці — вядома, не толькі ў Беларусі і Украіне.

Мы спадзяемся, што гэтае даследаванне зробіць свой сціплы ўклад у працэс аднаўлення адносін паміж Украінай і Беларуссю. Мы разумеем неабходнасць вызначыць адпраўную кропку для гэтага аднаўлення, і таму нас засмучае, але не палохае цяперашні нізкі ўзровень адносін.

Аб'ектам вымярэння Індэксу з'яўляецца стан адносін паміж Украінай і Беларуссю. Усе аспекты гэтых адносін падзеленыя на пяць асноўных груп: палітычныя адносіны, бяспека, эканамічныя адносіны, грамадскія адносіны і супрацоўніцтва ў сферах культуры, адукацыі і медыя.

Ацэнка стану адносін праводзілася на аснове анкетнага апытання прадстаўнікоў афіцыйных дзяржаўных структур¹, дзеючых палітыкаў, прадстаўнікоў дэмакратычных сіл Беларусі, арганізацый грамадзянскай супольнасці, удзельнікаў дабравольчых фармаванняў і экспертаў з абедзвюх краін. Такі спектр рэспандэнтаў быў накіраваны не толькі на ўсебаковую ацэнку стану адносін, але і на тое, каб сігналаваць ключавым асобам (decision-makers) пра неабходнасць праактыўных дзеянняў.

Эксперты-рэспандэнты падзеленыя на групы прадстаўнікоў экспертнай і акадэмічнай супольнасці («эксперты»), сілавых ведамстваў Украіны і сілавога блока дэмакратычных сіл Беларусі («сілавікі»), палітыкаў і палітычных структур («палітыкі»). У кожнай анкеце яны павінны былі адказаць на 20-25 тэматычных пытанняў пра супрацу. Пытанні анкеты закраналі як міждзяржаўны ўзровень, так і практычныя аспекты, важныя для грамадзян абедзвюх краін. Рэспандэнты ацэньвалі ўзровень адносін па кожным з пытанняў па шкале ад 1 (самы негатыўны) да 5 (самы пазітыўны). Усяго было апрацавана 28 анкет.

Для вызначэння колькаснага значэння Індэксу вылічвалася сярэдняе значэнне па ўсіх ацэнках (Значэнне Індэксу), а таксама сярэдняе па кожнай з 5 тэматычных груп. Пры вызначэнні крайнія ацэнкі адкідаліся, калі яны не перавышалі 5% ад агульнай колькасці ацэнак.

Акрамя анкетавання, для складання змястоўнага ўяўлення аб стане адносін у розных сферах былі праведзены 9 паўструктураваных інтэрв'ю з рэспандэнтамі з трох абласцей актуальнага ўзаемадзеяння: практычная палітыка, бяспека і ваенна-сілавы блок, а таксама супрацоўніцтва ў сферы экспертызы і даследаванняў. Апісальная частка даследавання складаецца з абагульнення матэрыялаў, атрыманых падчас інтэрв'ю. У выпадку прамога цытавання слоў эксперта, цытата падаецца ў дзюкосях.

¹ У сучаснай сітуацыі апытанне прадстаўнікоў афіцыйных дзяржаўных структур Беларусі, на жаль, немагчымае, таму яно не праводзілася.

1. ПАЛІТЫЧНЫЯ АДНОСІНЫ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: **1,53**

Агульны стан украінска-беларускіх адносін на сучасным этапе характарызуецца як памежны паміж дрэнным і вельмі дрэнным. Тэндэнцыі несучаснасныя: украінцы ў масе сваёй успрымаюць Беларусь як саўдзельніка агрэсіі ў кантэксце вайны, у той час як афіцыйны беларускі бок і значная частка грамадства Беларусі разглядаюць сітуацыю як вынік знешніх фактараў і дзеянняў самой Украіны, што прывялі да эскалацыі. Эксперты адзначаюць фрустрацыю і расчараванне з абодвух бакоў. Украінцы адчуваюць незадавальненне як Лукашэнкам, так і дзеяннямі беларускіх дэмакратычных сіл. Чаканні беларусаў таксама часта перавышаюць актуальны ўзровень прапановы з боку Украіны.

Да 2014 года беларуска-украінскія адносіны былі значна лепшымі, хоць хутчэй грунтаваліся на ўзаемных памылковых уяўленнях, чым на глыбокіх ведах прадстаўнікоў абедзвюх краін адно пра аднаго. Пасля 2014 года і асабліва пасля пачатку поўнамаштабнай агрэсіі Расіі супраць Украіны ў 2022 годзе «мятнік хіснуўся з аднаго скажэння ў іншае», і ілюзіі наконт сяброўства паміж народамі змяніліся расчараваннем, а нярэдка і нянавісцю. Адсутнасць адкрытага ваеннага канфлікту дае надзею, што ў перспектыве адносіны могуць палепшыцца. Нягледзячы на ўсе абставіны, абедзве краіны застаюцца блізкімі па гісторыі і культуры і разумеюць, што ў будучыні ім давядзецца аднавіць сувязі. Як ні парадасальна, адсутнасць ведаў адно пра аднаго можа дапамагчы беларусам і ўкраінцам у бліжэйшай будучыні. Эфект «абнулення» можа садзейнічаць паразуменню суседзяў, паміж якімі няма глыбокіх супярэчнасцей.

АФІЦЫЙНЫЯ ПАЛІТЫЧНЫЯ АДНОСІНЫ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: **1,30**

Афіцыйныя міждзяржаўныя адносіны паміж Беларуссю і Украінай цяпер знаходзяцца на мяжы разрыву. Тэндэнцыя да пагаршэння пачалася пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі ў жніўні 2020 года, па выніках якіх Украіна абвясціла аб часовым прыпыненні адносін на найвышэйшым і высокім узроўні². У 2022 годзе, пасля ўварвання расійскіх войскаў ва Украіну з тэрыторыі Беларусі, адносіны паміж дзяржавамі кардынальна змяніліся. Калі раней Лукашэнка ўспрымаўся ва Украіне хутчэй у нейтральна-пазітыўным ключы (што часткова было абумоўлена значным экспартам беларускіх тавараў ва Украіну), то пасля лютага 2022 года ён стаў асацыявацца з агрэсіяй. Для ўкраінскага боку гэта зрабіла немагчымым падтрымку афіцыйных сувязяў на папярэднім узроўні. Пытанне ў тым, ці здольныя гэтыя адносіны аднавіцца пасля завяршэння баявых дзеянняў, калі Лукашэнка застанецца пры ўладзе.

Дыпламатычныя адносіны зведзены да мінімуму, але не разарваныя афіцыйна. У Беларусі працягвае працаваць пасольства Украіны, але з ліпеня 2023 года яго статус паніжаны да ўзроўню часовага паверанага ў справах. Працуе таксама консульскі аддзел украінскага

пасольства. Ён адказвае за абарону правоў палітвязняў-украінцаў, правоў украінскіх уцекачоў, якія ўцяклі ад вайны праз Расію і апынуліся ў Беларусі, выдачу справак асобам, якія страцілі дакументы і іншыя пытанні, звязаныя з правамі ўкраінцаў у Беларусі. Беларускае пасольства ва Украіне фактычна спыніла працу ў сакавіку 2022 года, а ў кастрычніку 2023 года пасол Беларусі ва Украіне Ігар Сокал быў вызвалены ад сваёй пасады. Такі ўзровень дыпламатычнага прадстаўніцтва дазваляе падтрымліваць мінімальныя кантакты на тэхнічным узроўні, захоўваюць абмежаваныя сувязі з афіцыйным Мінскам і вырашаць консульскія і іншыя практычныя пытанні. Заўважым, што гэты ўзровень таксама мінімізуе публічныя афіцыйныя праявы варожасці. Восенню 2024 года ўкраінскае МЗС накіравала дзве ноты беларускім калегам, заклікаючы іх не паддавацца імкненню Расіі ўцягнуць РБ у вайну супраць Украіны.

Адносіны паміж кіраўнікамі дзяржаў надзвычай напружаныя. На найвышэйшым афіцыйным узроўні кантактаў паміж Аляксандрам Лукашэнкам і Уладзімірам Зяленскім няма; абодва карыстаюцца жорсткай публічнай рыторыкай адно да аднаго. Паводле экспертаў, Лукашэнка спадзяваўся, што Украіна «закрые вочы» на яго ўдзел у агрэсіі, але гэтага не адбылося. Афіцыйныя заявы МЗС, дзяржаўных памежных службаў, ваенных і іншых дзяржаўных органаў абедзвюх краін могуць насіць востры і нават агрэсіўны характар. Пры гэтым як афіцыйны Кіеў, так і афіцыйны Мінск імкнуцца пазбегнуць прамой эскалацыі і адкрыцця другога фронту на мяжы з Беларуссю, захоўваючы асцярожную пазіцыю ў практыцы рэальных адносін.

Адносіны паміж украінскім і беларускім парламентамі ніколі не былі моцна развітыя з-за спецыфікі надцэнтралізаванай беларускай палітычнай сістэмы, прывязанай да вертыкалі выканаўчай улады. У цяперашніх умовах яны практычна не існуюць:

«Што тычыцца адносін на ўзроўні парламентаў, то, зноў жа, ніякага дыялогу тут няма. Наадварот, відавочна змяншэнне прававой базы, супрацоўніцтва паміж урадамі і дзяржавамі. Украіна рэгулярна выходзіць з двухбаковых дамоўленасцей з Беларуссю».

Падкрэсліваючы практычна поўную адсутнасць афіцыйных адносін, усе рэспандэнты адзначаюць наяўнасць схаваных неафіцыйных кантактаў, у прыватнасці па лініі спецыяльных службаў.

Кропкай адліку для яшчэ большай дэградацыі адносін можа стаць прамы ўдзел Беларусі ў ваеннай агрэсіі альбо паўторнае выкарыстанне тэрыторыі Беларусі расійскімі войскамі для новага ўварвання ці масіраванага ўдару па Украіне. У гэтым выпадку, паводле прагнозаў экспертаў, для сваёй абароны Украіна будзе наносіць удары па «легітымных цэлях» на тэрыторыі Беларусі і не будзе разбірацца «па знаках адрознення або шэўронах, беларус ты ці расіянін».

У такім жа ключы гучыць і заява МЗС Украіны ад 25 жніўня 2024 года адносна недружалюбных дзеянняў Рэспублікі Беларусь, дзе прама гаворыцца пра тое, што ў выпадку неабходнасці самаабароны «усе групаванні войскаў, ваенныя аб'екты і шляхі забеспячэння на тэрыторыі Беларусі будуць законнымі мэтамі для Узброеных Сіл Украіны»³. Калі гэта адбудзецца, можна будзе казаць пра пачатак вайны паміж Беларуссю і Украінай, якой пакуль што ўдаецца пазбягаць.

² <https://belarus.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/346-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-bilorussyu>

³ Заява МЗС Украіны адносна недружалюбных дзеянняў Рэспублікі Беларусь. Апублікавана 25 жніўня 2024 года, <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nedruznhnih-dij-respubliki-bilorus>

ПАЛІТЫЧНЫЯ АДНОСІНЫ З ДЭМАКРАТЫЧНЫМІ СІЛАМІ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: 1,80

Адносіны паміж украінскай уладай і беларускімі дэмакратычнымі сіламі застаюцца абмежаванымі. З боку Украіны рэгулярныя кантакты адбываюцца пераважна на сярэднім палітычным узроўні: на ўзроўні палітычных дарадцаў, дэпутатаў парламента, пасла па асаблівых даручэннях, у кампетэнцыю якога ўваходзіць наладжванне адносін з палітычнымі цэнтрамі Беларусі. Сустрэчы прадстаўнікоў беларускай апазіцыі з украінскімі афіцыйнымі структурамі на найвышэйшым узроўні, такія як афіцыйная сустрэча паміж Святланай Ціхановіч і прэзідэнтам Уладзімірам Зяленскім, застаюцца нереалізаванымі. Афіцыйных фарматаў рэгулярнага ўзаемадзеяння дэмакратычных сіл і афіцыйнага Кіева (аналагічных EU Consultative Group, Кансультацыйнай групе Савета Еўропы, Стратэгічнаму дыялогу беларускіх дэмакратычных сіл з ЗША) не ўсталявана. Узаемадзеянне абмяжоўваецца фарматамі сумесных канферэнцый, экспертных форумаў і сітуацыйных сустрэч.

З пачатку 2024 года назіраецца пазітыўны зрух у рыторыцы ўкраінскага боку адносна беларускіх дэмакратычных сіл. Калі пасля падзей у Беларусі ў 2020 годзе з украінскага боку пераважна гучала крытыка, звязаная з няздольнасцю дэмакратычных сіл дасягнуць зменаў, як гэта зрабілі ўкраінцы падчас Майдана, то цяпер тональнасць змякчылася, і ўкраінскі бок стаў больш адкрыты для дыялогу.

Эксперты адзначаюць, што пасля прызначэння Ігара Кізіма дэ-факта спецыяльным прадстаўніком МЗС Украіны па пытаннях Беларусі адносіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі палепшыліся. Яго адкрытасць да ўзаемадзеяння з шырокім спектрам беларускіх дэмакратычных сіл («ад Зянона Пазняка да Святланы Ціхановіч»), імкненне распрацаваць стратэгію Украіны адносна Беларусі, кампетэнтнасць у беларускіх пытаннях і проста з'яўленне ўпаўнаважанай кантактнай асобы надалі пэўную структураванасць узаемадзеянню з беларускімі дэмакратычнымі сіламі.

Аднак, нягледзячы на наяўнасць кантактаў, украінскі бок асцярожна ставіцца да перспектывы павышэння ўзроўню адносін. Гэта звязана з жаданнем пазбегнуць далейшай эскалацыі і ўдзелу Беларусі ў вайне на баку Расіі. Акрамя таго, украінскі бок мае сумневы адносна суб'ектнасці беларускіх дэмакратычных сіл; адпаведна, украінскія ўлады працягваюць задавацца пытаннем, што менавіта гэтыя сілы могуць прапанаваць Украіне. Пакуль што дыялог існуе, але ён застаецца ў рамках асобных транзакцыйных адносін, без глыбейшага ўключэння. Вярхоўная Рада і дэпутаты групы «За дэмакратычную Беларусь!» падтрымліваюць кантакты з Офісам Святланы Ціхановіч, Аб'яднаным Пераходным Кабінетам і Каардынацыйнай радай, але гэтыя кантакты застаюцца на стадыі развіцця.

2. АДНОСІНЫ Ў СФЕРЫ БЯСПЕКІ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: 1,49

АФІЦЫЙНЫЯ АДНОСІНЫ Ў СФЕРЫ БЯСПЕКІ

Афіцыйнае ўзаемадзеянне сілавых структур Украіны і Беларусі ва ўмовах бягучай ваеннай агрэсіі практычна адсутнічае. Кантакты паміж сілавікамі і спецслужбамі зведзены да мінімуму, што ўскладняе вырашэнне такіх неабходных практычных пытанняў, як абмен ваеннапалоннымі, вяртанне грамадзян Украіны праз тэрыторыю Беларусі або прадухіленне ваеннай эскалацыі. Пры гэтым нефармальныя сувязі на асабістым узроўні па-ранейшаму магчымыя. У прыватнасці, эксперты выказваюць здагадку, што сярод прадстаўнікоў старэйшага пакалення вайскоўцаў і сілавых структур, якія аб'яднаны савецкай сістэмай падрыхтоўкі, такія кантакты могуць спрыяць дасягненню тактычных або асабістых мэтай.

Мяжа паміж Украінай і Беларуссю закрытая, фізічны рух спынены, а памежныя пераходы не функцыянуюць (акрамя аднаго, даступнага для перасячэння грамадзянамі Украіны з Беларусі ва Украіну). Мінімальна неабходнае ўзаемадзеянне ўсё ж можа адбывацца: прынамсі «памежныя службы знаходзяцца ў візуальным кантакце адна з адной». Такія кантакты могуць суправаджацца «абменам паведамленнямі на білбордах» або абразамі — як гэта было ў выпадку з вядомым лістом кіраўніка Дзяржаўнай памежнай службы Украіны. Сітуацыя адлюстроўвае агульную варожую атмасферу, але прамых агрэсіўных дзеянняў няма.

Захоўваецца ўзаемадзеянне бакоў у пытанні абмену ваеннапалоннымі: у некаторых выпадках, калі адбываецца абмен ваеннапалоннымі паміж Украінай і Расіяй, яны спачатку перамяшчаюцца на тэрыторыю Беларусі ⁴; у чэрвені 2024 года Украіна атрымала сваіх зняволеных з беларускіх турмаў, тады як Беларусь не забрала сваіх палонных, якія ваявалі на баку Расіі ⁵. Такая сітуацыя можа паказваць на тое, што Беларусь у перамовах з Украінай дзейнічае па ўказаннях Масквы, а не самастойна.

Украіна не супрацоўнічае з Беларуссю ў пытаннях узаемадзеяння праваахоўных органаў, барацьбы са злачыннасцю і інш., у тым ліку з-за масавых парушэнняў правоў чалавека і палітычных пераследаў у Беларусі, якія ўкраінская ўлада лічыць крымінальнымі злачынствамі. Пры гэтым, паводле аднаго з беларускіх экспертаў, «выпадкаў перадачы ў Расію або Беларусь беларускіх апазіцыянераў або беларускіх добраахвотнікаў не было. Але нічога нельга выключаць [...], таму што ва Украіне вельмі спецыфічная прававая сістэма і судовая сістэма, палітычная сістэма, таму я б не сказаў, што рызыкі няма і ўсе гарантыі будуць выкананы. Так што гэта такія складаныя нюансы». Хоць дакладнай інфармацыі пра ўзровень узаемадзеяння спецслужбаў (СБУ, КДБ, выведка і інш.) няма, эксперты кажуць пра магчымасць існавання прагматычных кантактаў па пытаннях, якія закранаюць жыццёва важныя інтарэсы бяспекі Украіны. Гэтыя кантакты могуць адбывацца ў закрытым рэжыме для прадухілення прамых сутыкненняў або вырашэння спецыфічных задач, аднак на афіцыйным узроўні супрацоўніцтва паміж усімі сілавымі структурамі застаецца мінімальным і хутчэй сімвалізуе стан перадаваенай напружанасці.

⁴ <https://reform.news/115-rossijskih-voennyh-nahodjatsja-v-belarusi-posle-obmena-voennoplennymi-s-ukrainoj>

⁵ <https://reform.news/115-rossijskih-voennyh-nahodjatsja-v-belarusi-posle-obmena-voennoplennymi-s-ukrainoj>

АДНОСІНЫ З ДЭМАКРАТЫЧНЫМІ СІЛАМІ

Узаемадзеянне паміж афіцыйнымі структурамі Украіны і беларускімі дэмакратычнымі сіламі ў галіне бяспекі застаецца абмежаваным. На думку ўкраінскіх экспертаў, асноўная праблема ў тым, што беларускія дэмакратычныя сілы не маюць ні ўласных ваенных рэсурсаў, ні значнага чалавечага рэсурсу, што робіць іх суб'ектнасць у пытаннях бяспекі вельмі слабой. Менавіта ўмацаванне бяспекі і абароназдольнасці сёння з'яўляецца прыярытэтам для Украіны. Любая дзейнасць, звязаная з беларускімі сіламі, можа ажыццяўляцца толькі пад патранатам Украіны і з яе адабрэннем. Некаторыя праекты, такія як арганізацыя палка Кастуся Каліноўскага або беларускай роты ў складзе 79-й штурмавой брыгады Узброеных Сіл Украіны, існуюць, але іх складана назваць маштабнымі. У прыватнасці, па меркаванні некаторых ўкраінскіх экспертаў, беларускія добраахвотніцкія фарміраванні маюць больш слабое ўзбраенне ў параўнанні з расійскімі фарміраваннямі ў складзе Узброеных Сіл Украіны, а дзейнасць Расійскага добраахвотніцкага корпуса (РДК) значна больш актыўна асвятляецца ўкраінскімі медыя:

«...(калі) параўнаць, напрыклад, ступень узбраення РДК або іншых расійскіх фарміраванняў і ступень прысутнасці расійскіх добраахвотніцкіх фарміраванняў у інфармацыйнай прасторы, і прысутнасць беларускіх фарміраванняў і ступень узбраення беларускіх фарміраванняў, то (...) ствараецца ўражанне, што для ваенна-палітычнага кіраўніцтва Украіны беларускія добраахвотніцкія падраздзяленні практычна не існуюць».

Беларускія эксперты глядзяць на сітуацыю болей аптымістычна і адзначаюць, што беларускія добраахвотнікі, якія ваююць на баку Украіны, з'яўляюцца важным элементам узаемадзеяння дзвюх дзяржаў. Украіна стварае магчымасці для фарміравання беларускіх ваенных падраздзяленняў, што патэнцыйна стварае «аснову і інфраструктуру для адраджэння беларускай арміі». Беларускае добраахвотніцкае фарміраванне «Полк Кастуся Каліноўскага», якое дзейнічае ў складзе Сіл абароны Украіны (САУ), узаемадзейнічае з ўкраінскімі спецслужбамі, у тым ліку з Галоўным упраўленнем разведкі Украіны (ГУР) і Службай бяспекі Украіны (СБУ). Акрамя таго, працягваецца ўзаемадзеянне групы беларускіх кіберпартызан з ўкраінскімі спецслужбамі па валідацыі грамадзян Беларусі з мэтай прадухілення пранікнення расійскай агентуры на тэрыторыю Украіны. Магчыма таксама супрацоўніцтва паміж некаторымі беларускімі структурамі (у прыватнасці, ВУПОЛ) і спецслужбамі Украіны па арганізацыі партызанскіх акцый (падрыў расійскага самалёта на базе ў Мачулішчах пад Мінскам).

Беларускія добраахвотнікі (полк Каліноўскага і іншыя падраздзяленні) фармальна інтэграваныя ў склад Сіл абароны Украіны (САУ), але ім перашкаджае шэраг абмежаванняў. Адною з ключавых праблем была адсутнасць легалізацыі і магчымасці атрымаць ўкраінскае грамадзянства, што ўскладняла іх знаходжанне на тэрыторыі Украіны пасля заканчэння кантракта. Цяпер, дзякуючы прыняццю адпаведнага закона Вярхоўнай Радай Украіны, працэс атрымання грамадзянства для замежнікаў-добраахвотнікаў, у тым ліку беларусаў і членаў іх сем'яў, будзе спрошчаны. Аднак застаюцца і іншыя праблемы, такія як атрыманне статусу ўдзельніка баявых дзеянняў (УБД, ён надае сацыяльныя льготы), доступ да банкаўскіх паслуг, магчымасць прасоўвацца па службе вышэй за званне сяржанта, удзел у валанцёрскай дзейнасці і інш. Па стане на кастрычнік 2024 года ў Вярхоўнай Радзе знаходзіцца на разглядзе законапраект, які дазваляе замежнікам і асобам без грамадзянства

атрымліваць афіцёрскія званні ў складзе Сіл абароны Украіны, што можа дапамагчы ў зняцці некаторых абмежаванняў. На больш афіцыйным узроўні ва ўзаемадзеянні паміж Украінай і структурамі беларускіх дэмакратычных сіл (напрыклад, Аб'яднаным пераходным кабінетам (АПК)) істотных прарываў няма, хоць бяспекавыя кантакты і сустрэчы з прадстаўнікамі АПК адбываліся і адбываюцца даволі рэгулярна. Такім чынам, супрацоўніцтва Украіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі ў галіне бяспекі не з'яўляецца маштабным і не выходзіць на ўзровень сур'ёзнага афіцыйнага ўзаемадзеяння на дзяржаўным узроўні.

3. ЭКАНАМІЧНАЕ УЗАЕМАДЗЕЙННЕ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: 1,64

Інтэрв'юер: Што асаблівага можна адзначыць у цяперашніх эканамічных адносінах?
Эксперт: Тое, што яны фактычна памерлі.

Эканамічныя сувязі Украіны з Беларуссю зведзены да гістарычнага мінімуму пасля 2022 года. Калі ў 2021 годзе тавараабарот паміж краінамі складаў амаль 7 мільярдаў долараў, то да 2023 года ён скараціўся больш чым на 99% і склаў усяго 23,3 мільёна долараў. Чакаецца, што за 2024 год паказчыкі будуць яшчэ ніжэйшымі, што сведчыць пра далейшае пагаршэнне эканамічных адносін. Тым не менш, нейкія сувязі ўсё яшчэ існуюць і цалкам не разарваныя: «Буквальна ўчора венгры заявілі аб пэўнай дамоўленасці па транзіце газу і нафтапрадуктаў праз тэрыторыю Беларусі і Украіны. Гэта значыць, што нейкая камунікацыя, магчыма, праз партнёраў або на гэтых нейтральных пляцоўках, працягваецца».

Вядзенне бізнесу грамадзянамі Беларусі ва Украіне і ўкраінскімі грамадзянамі ў Беларусі магчыма, але гэты бізнес сутыкаецца з шэрагам перашкод і абмежаванняў. На пачатку вайны актывы беларускіх кампаній ва Украіне былі замарожаны або арыштаваны, а некаторыя з іх затым прададзены на аўкцыёнах. Для грамадзян Беларусі ва Украіне існуюць праблемы легалізацыі, якія адбываюцца на пытаннях адкрыцця і вядзення бізнесу, — у прыватнасці, праблемы адкрыцця рахункаў, функцыянавання банкаўскіх картак і г.д. Для грамадзян Украіны беларускага паходжання дадатковых праблем з вядзеннем бізнесу ва Украіне не з'явілася: «Тобок пераследу па нацыянальнай прыкмеце няма».

У Беларусі сітуацыя менш драматычная: украінцы могуць адкрываць і весці бізнес на агульных умовах, хоць, на думку некаторых экспертаў, на пачатку вайны «ім было вельмі нядобра».

З улікам ранейшага аб'ёму бізнес-кантактаў нават сёння «бізнесы імкнуцца знаходзіць магчымасці, каб так ці інакш супрацоўнічаць». У сувязі са складанасцю сітуацыі такое ўзаемадзеянне часта адбываецца праз фірмы-пасрэднікі, трэція краіны або шэрыя схемы. У прыватнасці, прадукцыя з акупаваных тэрыторый прывозіцца ў Беларусь, а частка беларускай прадукцыі праз трэція краіны трапляе ва Украіну.

4. МЕДЫІ

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: 1,55

У медыйнай прасторы адносіны нераўнамерныя. Інтэрэс да беларускай тэмы ва ўкраінскіх СМІ быў асабліва высокі ў пачатку 2022 года, калі асноўнай тэмай заставаліся магчымыя дзеянні Беларусі ў маштабнай вайне. Пазней інтарэс да Беларусі зменшыўся, але яе прысутнасць у медыйнай прасторы Украіны захоўваецца. Перыяды павелічэння ўвагі звязаны з навінамі або заявамі аб абвастрэнні ваеннай сітуацыі з боку Беларусі:

«Ва Украіне звычайна беларуская тэма ўздымаецца падчас любых абвастрэнняў: абстрэлаў, палётаў дронаў або заяў Лукашэнкі. У пазітыўным парадку дня гэтае пытанне закранаюць некаторыя эксперты, як, напрыклад, Яўген Магда, са сваёй вядомай канцэпцыяй “1000 крокаў насустрач адно аднаму”. Але такіх экспертаў, скажам так, няшмат. У медыйным полі пераважае негатыўная канатацыя ў дачыненні да афіцыйнай Беларусі, Лукашэнкі і беларускага народа ў цэлым».

Беларускія эксперты і дэмакратычныя палітыкі рэгулярна ўдзельнічаюць у прамых эфірах і актыўна прадстаўлены на ўкраінскім тэлебачанні. Украінскія каментатары пераважна фігуруюць у беларускіх незаржаўных медыях і незалежных каналах, такіх як Еўрарадыё. У беларускіх дзяржаўных медыях украінскія эксперты з’яўляюцца рэдка.

Цікава, што да 2023 года беларускія спікеры мелі магчымасць выступаць ва ўкраінскіх медыях на беларускай мове. «Цяпер уведзены закон пра квоты на ўкраінскіх медыях, і фактычна гэта выглядае так: беларускі спікер гаворыць альбо па-руску, альбо па-англійску, а яго перакладаюць на ўкраінскую».

У беларускіх незалежных медыях Украіна разглядаецца як натуральны саюзнік у барацьбе супраць агульнага ворага, што адлюстроўваецца на падтрымцы і эмпатыі да Украіны. У дзяржаўных медыях значна пераважаюць расійскія прапагандысцкія наратывы, а таксама негатыўная канатацыя адносна Украіны, яе ўладаў і народа. Ва ўкраінскай медыйнай прасторы, па меркаванні ўкраінскіх экспертаў, практычна не выкарыстоўваецца мова варожасці ў дачыненні да беларусаў, за выключэннем негатыўных каментароў пра Лукашэнку і яго рэжым. Некаторыя беларускія эксперты адзначаюць, што мова варожасці таксама можа з’яўляцца на старонках украінскіх медыяў у дачыненні да беларусаў у цэлым.

У беларускіх дзяржаўных медыях мова варожасці сустракаецца ў кантэксце негатыўнага адлюстравання Украіны і ўкраінскага народа, а таксама яе адказнасці за вайну. «Калі казаць пра беларускія дзяржаўныя медыі, то там дамінуюць расійскія прапагандысцкія наратывы, якія амаль цалкам захапілі прастору. Літаральна зрэдку з’яўляюцца больш нейтральныя выказванні пра тое, што з украінцамі трэба жыць разам і гэтак далей. Прычым, як ні дзіўна, такія выказванні часта ідуць непасрэдна ад самога Лукашэнкі, часцей, чым ад яго памочнікаў».

5. КУЛЬТУРА, АДУКАЦЫЯ, ГРАМАДСТВА

ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ: 1,48

Культурныя адносіны паміж Украінай і Беларуссю ў апошнія гады значна ўскладніліся. Раней, да пачатку 2022 года, ва Украіне выходзіла шмат перакладаў з беларускай мовы, якія можна было знайсці ва ўкраінскіх кнігарнях. Аднак з пачатку 2022 года такія выпадкі сталі вельмі рэдкімі. Праводзяцца асобныя культурныя мерапрыемствы і перформансы, але яны, як правіла, маюць лакальны характар, арыентаваны на вузкае кола людзей, якія знаёмыя з рэаліямі Беларусі або маюць сувязі з беларусамі, і таму менш даступныя для шырокай публікі. Адсутнасць яркіх культурных постацяў, падобных да Сяргея Міхалка, які быў вядомым ва Украіне і стаў сімвалам Рэвалюцыі годнасці, таксама адчувальна. Эксперты адзначаюць, што для развіцця культурных адносін «не хапае свежай ідэі, новага імпульсу».

Ва Украіне вядуцца сур’ёзныя дыскусіі пра неабходнасць выключэння з публічнага поля не толькі расійскай, але і беларускай культуры. Асноўнымі ўдзельнікамі такіх дыскусій з’яўляюцца людзі, якія яшчэ тры гады таму падтрымлівалі беларускіх культурных дзеячаў. Хоць некаторыя артысты працягваюць падтрымліваць беларускі кантэкст, гэта хутчэй маргінальная сітуацыя. Мала хто з украінскіх дзеячаў культуры гатовы выказвацца пазітыўна пра Беларусь — іх пазіцыі хутчэй нейтральныя або негатыўныя.

Сітуацыя ў адукацыйнай сферы таксама не менш складаная. У 2022 годзе была скасавана Пагадненне пра ўзаемнае прызнанне дыпламаў аб вышэйшай адукацыі. Раней існавалі магчымасці для вывучэння беларусказнаўства ва ўкраінскіх універсітэтах, але з 2022 года гэтыя магчымасці рэзка скараціліся. У Кіеўскім універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі курсы беларусказнаўства часткова адноўлены, але ў цэлым сітуацыя застаецца складанай. Напрыклад, беларускія даследчыкі сутыкаюцца з цяжкасцямі доступу да ўкраінскіх архіваў, паколькі адпаведны рэгламент адсутнічае, а звароты да кіраўніцтва гэтых устаноў не даюць вынікаў. З іншага боку, прапанаваны праграмы навучання для беларускіх добраахвотнікаў ва ўніверсітэтах Украіны, і ў 2024–2025 навучальным годзе першая група студэнтаў будзе паступаць па льготнай праграме.

У Беларусі выкладанне курсаў па гісторыі і культуры Украіны вядзецца ў рамках двух курсаў па гісторыі Расіі і Украіны (гістарычны факультэт БДУ, кафедра гісторыі Расіі). Асобнага курсу або спецкурсу па гісторыі Украіны там няма. У сферы палітыкі памяці назіраецца супярэчлівая сітуацыя. З аднаго боку, ва Украіне пераймяноўвалі назвы вуліц і памятных месцаў, звязаных з Беларуссю. З іншага боку, дзякуючы палку Каліноўскага стала вядомае імя Кастуся Каліноўскага, і ў гарадах пераймяноўваюць вуліцы ў яго гонар і ў гонар загінулых беларусаў. Гэта значыць, нягледзячы на складаныя міждзяржаўныя адносіны, пэўная памяць і прызнанне захоўваецца. Адносіны паміж беларускім і ўкраінскім грамадствам значна змяніліся пасля 2022 года. Калі раней стаўленне да беларусаў было пазітыўным, то цяпер, паводле даных некаторых сацыялагічных даследаванняў, каля 50% украінцаў ставяцца да беларусаў негатыўна, і толькі крыху больш за 30% выказваюць пазітыўнае стаўленне. Аднак, на

думку экспертаў, пры больш дэталёвым аналізе можна заўважыць, што «для абодвух грамадстваў характэрнае больш негатыўнае стаўленне да дзяржавы як такой, чым да людзей», і на прыкладзе ўкраінцаў відаць, што 87% з іх маюць негатыўнае стаўленне менавіта да беларускай дзяржавы. Больш дэталёвыя даследаванні паказваюць лепшае стаўленне ўкраінцаў да тых беларусаў, якія пражываюць ва Украіне — значыць, глыбейшы аналіз усё ж фіксуе пэўныя пазітыўныя моманты ўспрымання грамадзян Беларусі. Негатыўнае стаўленне да беларусаў часам праяўляецца на побытавым узроўні:

«Ёсць выпадкі адмовы ў абслугоўванні беларусаў у натарыусаў, юрыстаў, міграцыйнай службы. На статус бежанца складана падаць дакументы. У прыфрантавой зоне стаўленне значна лепшае».

«Чатыры разы мяне здымалі з цягніка. Допыты. Карэктна. У цэлым была праблема ў 2022 годзе. Пазбаўлялі віду на жыхарства людзей. Цяпер гэтая праблема не такая вострая».

Сярод беларусаў назіраецца падобная тэндэнцыя: палова з іх (54% на снежань 2023 года)⁶ ставяцца да ўкраінцаў пазітыўна. Эксперты падкрэсліваюць, што беларусы таксама «маюць больш негатыўнае стаўленне менавіта да дзяржавы, чым да людзей», а ў захаванні пазітыўных устаноў да ўкраінскага грамадства «гульняе ролю памяць пра моманты сумеснага супрацоўніцтва, узаемадзеяння, памежнага супрацоўніцтва, нейкіх асабістых сувязяў, сямейных, сяброўскіх, працоўных».

Эксперты адзначаюць, што ўспрыманне базуецца на ўзаемнай стэрэатыпізацыі, вельмі слабым веданні грамадствамі адно аднаго і скажэнні успрымання з-за прызвы расійскага інфармацыйнага ўплыву.

«Напрыклад, існуюць абвінавачванні ў тым, што беларусы не пратэставалі ў 2022 годзе, калі Беларусь стала саўдзельніцай расійскага ўварвання. Гэтыя наратывы, якія, у прынцыпе, не адпавядаюць рэчаіснасці ў Беларусі, сведчаць пра тое, што паміж намі няма ўстойлівага пастаяннага дыялогу, які даў бы магчымасць добра разбірацца ў сітуацыі ў кожнай краіне. Аднак, верагодна, да беларусаў цяпер ставяцца з большым разуменнем, чым у пачатку 2022 года, таму што з моманту абстрэлу з беларускай тэрыторыі прайшло шмат часу. І таму гэта стаўленне стала больш нейтральным». «...мне здаецца, што ва ўкраінцаў стэрэатыпаў пра беларусаў было больш, чым у беларусаў пра ўкраінцаў. Гэта такая спецыфіка меншых народаў. [...] Мы, беларусы, вельмі ўважліва сачылі за тым, што адбываецца на Майдане, што адбываецца ў першыя гады вайны на Данбасе, а ўкраінскі бок не так ужо моцна разбіраўся ў тым, што адбывалася ў нас у 2020 годзе. Гэта цікавая тэндэнцыя. Я не прэтэндую на акадэмічнасць, але мне здаецца, што так працуе. І многія ўкраінскія грамадскія дзеячы, у цэлым, украінскае грамадства лічаць, што беларусы здрадзілі ўкраінцам, што яны не такія ўжо добрыя браты і суседзі».

«...у беларускім грамадстве сітуацыя складаная, таму што частка грамадства, якая падтрымлівае Лукашэнку і Расію, лічыць, што ўкраінцы прадаліся Захаду. Прычым ёсць градацыя такой думкі: з аднаго боку, частка грамадства лічыць, што прадалася толькі эліта, іншая частка лічыць, што прадалася ўся краіна».

Для дэмакратычна настроеных беларусаў у 2022 годзе было характэрнае значнае ўзрастанне падтрымкі Украіны. Аднак узрастанне негатыўнага стаўлення да ўсіх

беларусаў — як да тых, што падтрымліваюць Лукашэнку, так і да «незалежных», прывяло да астуджэння стаўлення дэмакратычнай часткі беларускага грамадства да Украіны. «Гэта адразу відаць па аб'ёме данатаў, па аб'ёме падтрымкі, узроўні грамадскай дыскусіі, якая датычыцца ўкраінскіх пытанняў. Таму тут, на жаль, я бачу такую негатыўную тэндэнцыю, хоць апошнім часам яна пачала больш-менш выроўнівацца, як з боку ўкраінцаў, так і з боку беларусаў».

Некаторыя эксперты падкрэсліваюць, што нам неабходна працаваць з грамадзянскай супольнасцю Украіны, паказваючы, што паміж беларусамі ў цэлым і рэжымам нельга ставіць знак роўнасці. Прыклад з беларускімі добраахвотнікамі, да якіх ва ўкраінскага грамадства склалася пазітыўнае стаўленне, можа стварыць пазітыўную дынаміку і ў іншых сферах супрацоўніцтва.

З-за вайны колькасць міжасобасных кантактаў драматычна скарацілася. Усе кантрольныя і памежныя пункты, акрамя гуманітарнага канала для вяртання ўкраінцаў у Даманавым, зачыненыя. Пераход мяжы магчымы толькі праз Польшчу. У 2022 годзе Беларусь не зачыніла мяжу для ўкраінцаў, якія знаходзіліся на часова акупаваных тэрыторыях: «Гэта не азначае, што ўкраінцы маглі туды ездзіць. Гэта азначала, што дзесьці на нейтральнай тэрыторыі паміж Беларуссю і Украінай адбываўся мінімальны тавараабмен, была магчымасць дастаўляць лекі і прадукты». Аднак такія ўзаемадзеянні былі спарадычнымі і хутка спыніліся.

«Памежнае супрацоўніцтва, якое існавала раней, калі ўкраінцы і беларусы маглі свабодна наведваць адно аднаго, больш не дзейнічае. Сфера турызму таксама знікла: да пачатку поўнамаштабнага ўварвання ва Львоў штодня прыязджала некалькі аўтобусаў з беларускімі турыстамі, якія шпацыравалі, знаходзіліся тут, хадзілі на экскурсіі. Цяпер гэтага няма і быць не можа. Беларусы не могуць паехаць на мора ва Украіну, украінцы не могуць наведаць Мінск або іншыя беларускія гарады. Вайна стварыла раскол паміж сем'ямі».

6. АГУЛЬНАЕ ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ

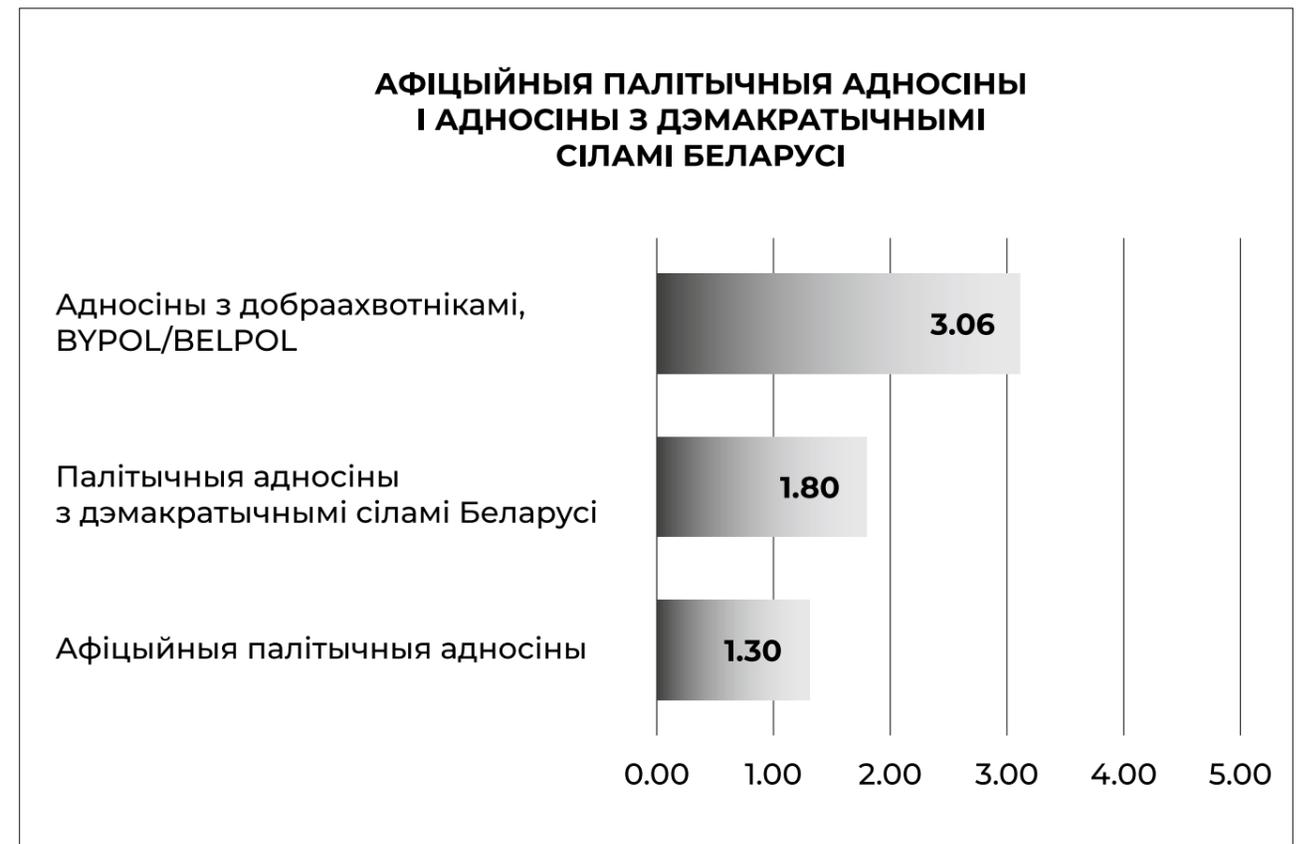
	ЗНАЧЭННЕ ІНДЭКСУ
палітычныя адносіны	1.53
адносіны ў галіне бяспекі	1.49
эканамічныя адносіны	1.64
адносіны ў сферы медыя	1.55
грамадскія, культурныя і адукацыйныя адносіны	1.48
Агульнае значэнне індэксу:	1.55

Табліца 1. Агульнае значэнне індэксу і значэнні па групам адносін

⁶ Стаўленне беларусаў да вайны і знешняй палітыкі. Вынікі апытання грамадскай думкі, праведзенага з 8 па 14 лістапада 2023 года. Chatham House, <https://belaruspolls.org/wave-17>

Малюнак 1. Значэнне індэксу

Малюнак 3. Афіцыйныя палітычныя адносіны і адносіны з дэмакратычнымі сіламі Беларусі

Малюнак 2. Значэнне індэксу па групам адносін

7. ВЫСНОВЫ І РЭКАМЕНДАЦЫІ

Дадзеныя індэксу дазваляюць зрабіць некалькі высноў:

1. Адносіны паміж Беларуссю і Украінай да 2024 года звяліся да крытычнага мінімуму ва ўсіх сферах узаемадзеяння. У многіх выпадках эксперты канстатавалі поўную адсутнасць любых сувязяў, асабліва на афіцыйным узроўні.
2. Асноўны фактар, які прывёў да такога стану, — вайна і саўдзел Беларусі ў расійскай агрэсіі. Адпаведна, завяршэнне баявых дзеянняў можа стаць адпраўной кропкай для аднаўлення беларуска-ўкраінскіх адносін.
3. Вайна негатыўна паўплывала на ўзаемнае ўспрыманне абодвух народаў. Украінцы часта ацэньваюць беларусаў праз прызму палітыкі рэжыму Лукашэнкі, што выклікае незадавальненне, расчараванне і часам нават зразумелую нянавісць да суагрэсара. З іншага боку, частка беларускага грамадства, якая падтрымлівае Лукашэнку і Расію, успрымае ўкраінцаў як "прададзеных Захаду", што таксама ўзмацняе напружанасць.
4. Беларускі народ не з'яўляецца аднародным у стаўленні да Украіны. Ёсць і дэмакратычна настроеныя беларусы, якія падтрымліваюць Украіну, і прарасійская частка, ваража настроеная да ўкраінцаў. Гэты падзел ускладняе ўстойлівы дыялог паміж грамадствамі.

5. Важнай умовай для паляпшэння адносін паміж украінскім і беларускім грамадствам з'яўляецца заканчэнне вайны і захаванне тэрытарыяльнай цэласнасці Украіны. Нягледзячы на прапаганду і стэрэатыпы, існуе магчымасць, што пасля вайны адносінны палепшацца — асабліва калі працягнецца экспертны дыялог, супраца на ўзроўні грамадзянскай супольнасці, супраца ў культуры і адукацыі, асабістыя кантакты.

6. Украінскаму і беларускім грамадствам неабходны глыбейшы дыялог і ўзаемаразуменне. Беларускі народ мае патрэбу ў падтрымцы ў аддзяленні сябе ад рэжыму Лукашэнкі.

7. Палітычнае ўзаемадзеянне Украіны з дэмакратычнымі сіламі Беларусі крыху лепшае, чым з афіцыйнымі беларускімі ўладамі, аднак застаецца вельмі абмежаваным. Найбольш пазітыўныя сувязі існуюць з беларускімі добраахвотніцкімі фарміраваннямі, якія ваююць на баку Украіны.

8. Адным са шляхоў аднаўлення двухбаковых адносін можа стаць перадача ўкраінскага досведу ў развіцці мясцовага самакіравання, дэкамунізацыі і фармавання агульных наратываў Балта-Чарнаморскага рэгіёну.

9. Аб'ектыўнай умовай пацяплення адносін паміж дзвюма краінамі можна лічыць сыход Лукашэнкі з улады. Гэта, пакуль гіпатэтычная, падзея можа стаць імпульсам для двухбаковага дыялогу.

10. Хутчэй пазітыўным фактам можна лічыць распаўсюджанае разуменне таго, што Беларусь ідзе ўласным шляхам і наўрад ці можа пайсці па ўкраінскім шляху, як цяпер, так і ў будучыні. Аднак разуменне і выкарыстанне ўкраінскага досведу постсавецкага перыяду для развіцця і рэформаў у Беларусі могуць павысіць узровень двухбаковага даверу і пашырыць актуальнае поле ўзаемадзеяння.

ЗМЕСТ

Уступ	02
Метадалогія	03
1. Палітычныя адносіны	04
2. Адносіны ў сферы бяспекі	07
3. Эканамічнае ўзаемадзеянне	09
4. Медыі	10
5. Культура, адукацыя, грамадства	11
6. Агульнае значэнне індэксу	13
7. Высновы і рэкамендацыі	15

АНДРЭЙ ЯГОРАЎ

Грамадскі дзеяч, беларускі метадолаг і палітолаг. З 1999 года прайшоў шлях ад шэраговага валанцёра арганізацый грамадзянскай супольнасці да лідэра буйных грамадскіх арганізацый і ініцыятыў. З'яўляецца гендырэктарам Міжнароднага НДА "ЕўраБеларусь". У 2013-2015 гадах з'яўляўся нацыянальным каардынатарам Форума грамадзянскай супольнасці Усходняга партнёрства (ФГС УП) па Беларусі, а ў 2014-2015 гадах — сустаршынёй Кіраўнічага камітэта Форума грамадзянскай супольнасці Усходняга партнёрства. Каардынатар па міжнароднай дапамозе ў офісе Святланы Ціханоўскай (2022-2023). Спікер Каардынацыйнай рады Беларусі другога складу (2023-2024). Удзельнік мінскай метадалагічнай супольнасці, калега беларускага філосафа Уладзіміра Мацкевіча.

ЕВГЕН МАГДА

Кандыдат палітычных навук, дацэнт. У 1996 годзе з адзнакай скончыў гістарычны факультэт Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі, у 2006 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Рэгіянальны канфлікт на Блізкім Усходзе ў глабальным кантэксце».

Дацэнт Інстытута выдавецкай справы і паліграфіі НТУУ КПІ імя Ігара Сікорскага, дзе выкладае курсы «Палітычны кансалтынг, перадавыбарчыя тэхналогіі і палітычная рэклама», «Дзейнасць СМІ ва ўмовах гібрыднай вайны», «Міжнародны імідж Украіны».

Аўтар даследаванняў «Гібрыдная вайна: выжыць і перамагчы» (Харкаў, 2015), «Гібрыдная агрэсія Расіі: урокі для Еўропы» (Кіеў, 2017). Разам з Таццянай Вадатыкай напісаў кнігу «Гульні адлюстраванняў: як свет бачыць Украіну» (Харкаў, 2016). У 2017 годзе ў выдавецтве «Клуб сямейнага вольнага часу» выйшла кніга «Шостый. Успаміны пра будучыню» — даследаванне пра ўкраінскіх прэзідэнтаў.

З красавіка 2017 года — сябра Грамадскай рады пры МЗС Украіны, са снежня 2017 года — сябра Грамадскай рады пры Міністэрстве інфармацыйнай палітыкі. Са студзеня 2018 года — дырэктар ГА «Інстытут сусветнай палітыкі». Эксперт iSANS.

РОЗА ТУРАРБЕКАВА

Доктар гістарычных навук. Скончыла гістарычны факультэт Казахскага нацыянальнага ўніверсітэта (КазНУ) імя Аль-Фарабі (1987-1992), аспірантуру па спецыяльнасці «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі» (1992-1995), абараніла доктарскую дысертацыю па тэме «Знешняя палітыка Прэзідэнта Расіі (тэарэтычныя і практычныя аспекты)» (1997), выкладчыца кафедры міжнародных адносін КазНУ (1993-1996), намесніца дэкана факультэта міжнародных адносін універсітэта «Кайнар» (Алматы) (1997-1998);

Дацэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1999-2022), актывістка Вольнага прафсаюза ў БДУ, запрошаная навуковая супрацоўніца Універсітэта Юстуса-Лібиха (Гісэн, Нямецчына) і стыпэндэнтка DAAD (верасень 2022 – красавік 2023), ганаровая сябра IGSD (Універсітэт Уорыка, Вялікабрытанія). Навуковыя інтарэсы: еўразійскія рэгіянальныя арганізацыі і інтэграцыйныя праекты, знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь, ісламізм і палітычныя працэсы ў Цэнтральнай Азіі.

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.

Ukraine

